

CARTEA DE TEATRU

ILEANA MĂLĂNCIOIU:

„Vina tragică”

Cititorii care o cunosc pe Ileana Mălăncioiu în calitate de poetă se vor mira, poate, că din această ultimă carte a ei expresia figurată lipsește aproape cu totul. După modelul altor filosofi ai culturii (de exemplu, Blaga, la noi), autoarea și-o putea permite, desigur. Însă atît tema tratată, „Vina tragică” (inițial, subiectul unei teze de doctorat în filozofie), cît mai ales propriul mod de a-și asuma tema nu îndreptățeau spre stilul auster, spre rigoarea demonstrativă, într-un cuvînt: spre silogism. Pe de altă parte, oîntind pentru expunerea „obiectivă”, Ileana Mălăncioiu filtrează cu grijă referințele (posibile în număr uriaș), oferind lucrării numai argumentația științifică absolut necesară, fără a da impresia de sărăcie.

În tensiunea abstractă a frazei, în logica invincibilă care o călăuzește, se fac simțite, deopotrivă, experiența lecturii integrale, practică cu o fervoare specială, mergînd pînă la identificare, ca și efortul de a o domina prin generalizare. Așa cum a fost concepută cartea, prima parte echivalență cu punerea datelor problemei. Date cu totul excepționale: galeria marilor eroi tragici, de la Oedip la Joseph K. Drumul parcurs prin această galerie de către orice cititor poate fi asemănat, fără exagerare, cu trecerea lui Dante prin infern. Și, așa cum acela se mîntuiea prin credință, omul contemporan, pentru a nu degenera, are nevoie de concluzii filozofice valabile. Or, tocmai în parcurgerea acestui drum, pe care marile spirite ale vechului au găsit de datoria lor s-o îndeplinească, Ileana Mălăncioiu dovedește admirabilă tărie sufletească și salutară clarviziune. Intensitatea cu care este interpretat fiecare destin tragic în parte, forța participării conferă analizei (uneori reduse, din motive de economie a spațiului, dar și din sete de concizie) valoare de mărturie. Greutatea rămîne, totuși, să te vindece de acest univers, după ce l-ai cunoscut, printr-o terapie care să evite simplismul sau închiderea porților simțirii. Nu e vorba, neapărat, de a da „soluții”, ci de a păstra fără pauze o conștiință vie și a nu lăsa să-ți scape determinațiile. Pe scurt, de afirmarea consecventă a unei atitudini raționaliste, într-un domeniu unde suferința și sublimul nu tulburat descori gîndirea. Și acest deziderat cartea Ilenei Mălăncioiu îl satisface în întregime, contribuind în chip personal, profund atașat de natura umană, la precizarea unor noțiuni fundamentale, precum culpabilitate, păcat, vină tragică, idealul în arta tragediei.

Numai marea decizie cu care-și formulenză rezervele critice, tonul prea tăios, cu

care înaintași iluștri, ca Nietzsche sau Freud, sînt scoși din chestiune (fără a li se diminua nici o clipă contribuția), te pot face uneori să eziți în a fi de acord cu autoarea, te predispun la reînfrîparea, pe cont propriu, a întregului demers. Ia o meditație personală. Dar nu sînt acestea, merite ale cărții? Dealtfel, dincolo de zeci, de sute de nume, e dificil să nu aderi la asemenea judecăți, în deplină satisfacție a clarificării memorabile :

„...nici o mare tragedie nu se poate desfășura nici dincolo de legea admisă, în cele din urmă, ca morală de către autor, și nici dincoace de o acțiune prin care, mai mult sau mai puțin conștient, este încălcată această lege”.

Sau, în problema relației dintre *vină* și *providență*, văzută diferit de Kierkegaard ori Camus :

„Faptul că Aristotel a folosit conceptul de vină, indiferent dacă teoria sa despre tragedie mai este sau nu întru totul valabilă, dovedește prin el însuși că se putea vorbi despre vină și în legătură cu tragedia grecilor ; că nu există o deosebire substanțială între căderea în *hybris* și vină ; că *vina* nu se definește în raport cu *Providența*, cum pare la prima vedere, ci în raport cu legea morală proprie *croului tragic*”.

După cum, în sfîrșit, e cu neputință să desconsideri sistemul de valori al tragediei, după ce l-ai citit astfel, încrustat pareă în tablele de legi ale lui Solon :

„Sistemul de valori al tragediei pune deci în evidență, înainte de toate, valoarea umană a omului care pierce prematur.”

Marea lecție a tragediei constă în a arăta că fiecare dintre noi rămîne singur în fața faptei, ca și în fața morții.

În ciuda oricăror puncte de vedere contrare, socotese că ar fi nu numai de neconceput, ci și inuman, să fie altfel”.

În secțiunea a treia a cărții, limbajul teoretic se relaxează, cercetarea științifică făcînd loc eseului. Sînt emise aici considerații asupra unor cărți și autori, ce intră în rezonanță, indirect, cu tema. Autoarea se lasă, pareă nu fără un suspin de ușurare, în voia talentului scriitoricesc, pînă atunci strînit. Abundă asociațiile și judecățile de gust, înălțimea ideatică fiind menținută. Este fermecătoare, astfel, apropierea dintre personajul Natașa Rostova al lui Tolstoi și statuia „Cumînțenia pămîntului” a lui Brăncuși, într-o paralelă între cei doi titani mai fundamentată decît poate părea la prima vedere. După cum ni se pare exactă și sugestivă caracterizarea lui Albert Camus drept „intermediar” al sensibilității contemporane către marea creație tragică, a lui Dostoevski, în primul rînd. Din această „trăsătură” a sa, însuși marel scriitor și-ar fi făcut o onoare.

Cartea „Vina tragică” de Ileana Mălăncioiu pune în evidență, în chip marcat, pascaianul *spirit de geometrie* al autoarei.

Marius Robescu